

1.02
Prejeto 10. 8. 2000

UDK 323(450.367=163.6)"1881/1914"

Vasilij Melik*

Poslanci kmečke kurije na Goriškem

IZVLEČEK

Avtor predstavlja kmečko kurijo goriškega deželnega zbora v obdobju parlamentarizma v Avstriji (1861-1914). V tem času je bilo vanj enajst splošnih volitev. V deželi Goriški so bili Slovenci večinsko prebivalstvo, v deželnem zboru pa v manjšini. Do leta 1907 so imeli Slovenci 10 poslancev (6 v kmečki kuriji, 3 med veleposestniki in enega v mestni kuriji), od leta 1907 pa 14 (3 v splošni kuriji, 7 v kmečki, 3 v veleposestniški in 1 v mestni). Predstavlja poimensko poslance izvoljene v kmečko kurijo, starost, trajanje njihovih mandatov, poklicno pripadnost.

Ključne besede: parlament, Avstrija, volitve

ABSTRACT

DELEGATES OF THE PEASANT CURIA IN THE COUNTY OF GORIZIA

The author deals with the peasant curia of the Gorizia Provincial Assembly in the period of parliamentarism in Austria (1861-1914). During this period eleven general elections were carried out. In the county of Gorizia the Slovenes were the majority population, while they were in minority in the Provincial Assembly. Up to 1907 the Slovenes had 10 delegates (6 in the peasant curia, 3 among the great landowners and 1 in the municipal curia), since 1907 however 14 delegates (3 in the common curia, 7 in peasant, 3 in the great landowners' and 1 in the municipal curia). The delegates elected in the peasant curia are represented by name, their age, duration of their mandates, professional qualifications.

Key words: Parliament, Austria, elections

Goriški deželni zbor je imel v obdobju 1861-1914 enajstkrat splošne volitve. Redna funkcijska doba deželnega zbora je trajala šest let. Najbolj točno so se tega roka držali leta 1889. Splošne volitve so se tedaj začele natančno šest let in dva dneva pozneje kot prejšnje. Taka točnost je bila seveda izjema. Enkrat so bile volitve dva meseca pred rokom, štirikrat pa ti mesece po preteku šestih let. Leta 1883 so se zavlekle kar za osem mesecev. Predčasno je bil goriški deželni zbor trikrat razpuščen: leta 1913 po slabih štirih letih, leta 1870 po treh letih in pol (tako je bilo tedaj tudi v vseh drugih deželah), leta 1909 pa po poldrugem letu.

* Dr., akademik, redni profesor v pokoju, SI-1000 Ljubljana, Cankarjeva ulica 11

Zadnje volitve so bile julija 1913, leto dni pred prvo svetovno vojno. Zadnja seja tega deželnega zbora je bila 26. februarja 1914.¹

Med prebivalstvom v deželi so imeli Slovenci večino, v deželnem zboru pa so bili v manjšini. Reforma leta 1866 je razliko zmanjšala, tako da je imela slovenska stran le enega voljenega poslanca manj kot italijanska. S tem je dobila enakovreden položaj. Do leta 1907 so imeli Slovenci 10 poslancev: 6 v kmečki kuriji, 3 v veleposestvu in enega v mestni kuriji, "v trgih", kakor se je reklo na Goriškem. Leta 1907 se je število slovenskih poslancev dvignilo na 14: odslej so bili 3 v novi splošni kuriji, 7 v kmečki, kakor prej pa 3 v veleposestvu in 1 v mestni kuriji. Slovenska veleposestniška kurija je bila goriška posebnost. Bilo je ni v nobeni drugi deželi. Volilni ceniz je bil nizek (50 gld), volilnih upravičencev v glavnem 100-200.² Premožnejši so imeli lepe možnosti za doseg poslanske časti, pa tudi marsikdo, ki ni uspel s kandidaturo v mestni ali kmečki kuriji, je lahko našel zatočišče v veleposestvu.

V kmečki kuriji je vsako okrajno glavarstvo ne glede na velikost volilo po dva poslanca. Goriški okoliški okraj je obsegal sodne okraje Kanal, Gorica in Ajdovščina, tolminske sodne okraje Bovec, Kobarid, Tolmin in Cerklje, sežanski okraj, navadno imenovan Kras, pa sodna okraja Sežana in Komen. Leta 1907 so goriškemu okraju, ki je bil po prebivalstvu daleč največji, dodelili še tretjega poslanca. Iz ozemlja kmečkih okrajev so bili izvzeti Bovec, Kobarid, Tolmin, Kanal in Ajdovščina, po letu 1907 pa še Nabrežina, Komen, Sežana in Sveti Križ. Vsi ti so volili v mestni kuriji.

Če razvrstimo poslance kmečke kurije po rojstnih letnicah, se pokaže, da je bil prvi rojen leta 1805 (Fabiani). Pet se jih je rodilo med leti 1812 in 1819, šest v dvajsetih letih, štiri v tridesetih, 9 v štiridesetih, 6 v petdesetih, 6 v šestdesetih, trije najmlajši pa v sedemdesetih. Za dva nimamo podatkov. Posebno priznanje zasluži Primorski slovenski biografski leksikon.³ Pri zajemnanju oseb je segel zelo na široko. Med 42 poslanci goriške kmečke kurije samo dva nista bila vključena v geslovník. Naj za primerjavo navedem, da Slovenski biografski leksikon ni upošteval šestih od 17 poslancev kranjskega deželnega zbora v kmečki kuriji na Gorenjskem v letih 1861-1895.⁴

Josip Fabiani, rojen 1805, umrl neznano kdaj in kje, zastopa tolminski okraj 1861-67

Anton Goriup 1812-1883, tolminski okraj 1867-80

Anton Černe 1813-1891, sežanski okraj 1861-76

Alojz Polley 1816-1872, sežanski okraj 1861-67

Karel Lavrič 1818-1876, goriški okraj 1870-76

Filip Jakob Kafol 1819-1864, tolminski okraj 1861

Izidor Pagliaruzzi 1820-1884, tolminski okraj 1863-67, 1876-83, veleposestvo 1867-70, trgi 1870-76⁵

Vincenc Volčič 1824-1863, tolminski okraj 1861-63

¹ Andrej Gabršček: Goriški Slovenci, II. knjiga. Ljubljana 1934, str. 451.

² Vasilij Melik: Volitve na Slovenskem 1861-1918. Ljubljana 1965, str. 48.

³ Primorski slovenski biografski leksikon. (dalje PSBL) Gorica 1974-1994, v 4 knjigah oziroma 20 snopičih (od 7. naprej uredil Martin Jevnikar).

⁴ Gestrinov zbornik. Ljubljana 1999, str. 389.

⁵ Pagliaruzzi 1876 ni dobil premalo glasov, ampak je bil izvoljen (popraviti podatek v PSBL).

Josip Devetak 1825-1899, tolminski okraj 1881-84
 Andrej Winkler 1825-1916, goriški okraj 1861-70, tolminski okraj 1870-76, trgi
 1876-80
 Anton Ožinger 1828-1882, goriški okraj 1861-67, veleposestvo 1867-76
 Andrej Marušič, goriški okraj 1867-70
 Josip Abram 1832-1907, sežanski okraj 1867-1901
 Josip Tonkli 1834-1907, tolminski okraj 1867-70, goriški okraj 1876-95
 Anton Muha 1838-1913, sežanski okraj 1895-1901
 Ignacij Kovačič 1839-1914, veleposestvo 1876-83, tolminski okraj 1883-89
 Rajmund Mohorčič 1840-1895, sežanski okraj 1876-95
 Josip Faganel ?-1908, goriški okraj 1870-76, veleposestvo 1876-83⁶
 Ernest Klavžar 1841-1920, tolminski okraj 1901
 Nikolaj Tonkli 1844-1902, tolminski okraj 1883-95
 Aleksij Rojic 1844-1927, goriški okraj 1883-89, veleposestvo 1889-1901
 Fran Povše 1845-1916, goriški okraj 1876-83, veleposestvo 1883-85
 Anton Klančič 1845-1934, veleposestvo 1894-1908, goriški okraj 1908-09, vele-
 posestvo 1909-13
 Ivan Bubnič 1845-1924, goriški okraj 1895-1913
 Blazij Grča 1846-1938, goriški okraj 1894-1908
 Tomaž Čerin 1846-1901, goriški okraj 1889-94
 Fran Furlani 1850-1920, goriški okraj 1913 do konca
 Anton Gregorčič 1852-1925, veleposestvo 1885-89, tolminski okraj 1889-1913,
 veleposestvo 1913 do konca
 Miha Zega 1852-1919, goriški okraj 1908 do konca
 Anton Kosmač 1854-1916, tolminski okraj 1908-13
 Alojzij Štrekelj 1857-1939, sežanski okraj 1901-08, splošna kurija 1908-09
 Ivan Lapanja 1857-1945, tolminski okraj 1895-1901, 1902-08
 Gustav Gregorin 1860-1942, sežanski okraj 1908 do konca
 Dragotin Treo 1863-1935, sežanski okraj 1901, 1902-08
 Henrik Stepančič 1864-1940, sežanski okraj 1909-13
 Miha Marinič ?-?, goriški okraj 1909-13
 Franc Miklavčič 1865-1941, tolminski okraj 1913 do konca
 Ivan Rojec 1866-1928, goriški okraj 1913 do konca
 Josip Štrekelj 1868-1955, sežanski okraj 1908-09
 Fran Dominko 1870-1921, sežanski okraj 1913 do konca
 Anton Mikuž 1873-1947, tolminski okraj 1913 do konca
 Fran Gorjup 1877-1946, goriški okraj 1913 do konca

Josip in Nikolja Tonkli sta bila brata, prav tako Alojzij in Josip Štrekelj. Največ
 poslancev v sorodstvu je imel najbrž Dragotin Treo. Njegov oče je bil deželni po-
 slanec v Trebnjem na Kranjskem (1861-69), njegov tast Rajmund Mohorič, posla-
 nec na Krasu. Mohorčičev nečak pa je bil Otokar Rybár, ě.

Koliko so bili stari naši poslanci ob prvi izvolitvi v deželni zbor? Za dva nimam
 podatkov. 15 jih je imelo 30-39 let. Med njimi je bil najmlajši Povše (31), za njim
 pa Žigon, Josip Tonkli in Gregorčič (33) ter Josip Abram (35). 15 jih je imelo 40-
 49 let, 8 50-59 let, dva pa nad 60 let. Najstarejši je bil torej 63-letni France

⁶ Datum smrti po Gabrščku II, 264.

Furlani, ki je bil poštni uradnik, tudi višji poštni kontrolor v Carigradu, kot upokojenec pa se je vrnil v domovino, postal župan v Prvačini in leta 1913 tudi deželni poslanec.⁷

Samo 31 poslancev je zastopalo ves čas isti volini okraj. 11 jih je predstavljalo nekaj časa en okraj, nekaj časa drug okraj ali drugo kurijo. 8 jih je bilo voljenih tudi v veleposestvu, dva sta bila nekaj časa v goriškem, nekaj časa v tolminskem okraju, eden je bil enkrat v kmečki, enkrat v splošni kuriji. Pagliaruzzi in Winkler sta bila voljena tudi v trgih, Paliagruzzi torej v celem v treh kurijah.

Trajanje poslanske funkcije je bilo zelo različno. Najmanj časa je bil poslanec Ernest Klavžar, ki je bil izvoljen 5. decembra 1901, pa so mu na prvi seji 27. decembra razveljavili mandat v medstrankarskih obračunavanjih, češ "da ni vreden, da zastopa ljudstvo v visokem deželnem zboru".⁸ Filip Jakob Kafol je bil izvoljen 21. marca 1861, a je odstopil že 25. junija. Josip Štrekelj je bil poslanec samo v najhitreje razpuščenem zboru 1908/09, njegova poslanska doba je trajala torej samo eno leto in pet mesecev. 17 poslancev je bilo več kot deset let v deželnem zboru: Ivan Lapanja in Nikolaj Tonkli 12 let, Anton Goriup, Ignacij Kovačič in Josip Faganel 13 let, Blazij Grča 14 let, Anton Žigon 15 let, Anton Černe 16 let, Aleksij Rojic in Ivan Berbuč 18 let, Andrej Winkler, Rajmund Mahorčič in Anton Klančič 19 let, Izidor Pagliaruzzi 20 let, Josip Tonkli 22 let, Anton Gregorčič 33 let in Josip Abram 34 let.

Pomen poslancev se seveda ne da meriti z dolžino njihovega delovanja v deželnem zboru. Branko Marušič, najboljši poznavalec goriške zgodovine 19. in 20. stoletja, je v svoji knjigi *Z zlatimi črkami* (Trst 1987), ki prikazuje življenjske usode in dela stotih velikih primorskih osebnosti, navajal tudi javne in politične delavce. Tako je zajel šest goriških deželnih poslancev in kandidatov za poslance: Karla Lavriča, Josipa Tonklija, Antona Gregorčiča, Henrika Tumo, Andreja Gabrščka in Antona Breclja. Zadnjih dveh ni v našem pregledu, ker Gabršček in Tuma nista bila poslanci v kmečki kuriji, Breclj pa je kandidiral v splošni kuriji, a ni bil izvoljen. Marušičevemu izboru ni kaj ugovarjati, zdi pa se mi, da bi v družbo izbrane šestorice prav tako lahko spadala še Andrej Winkler in Josip Abram. Abram je bil najdlje v deželnem zboru, bil je deželni tajnik in deželni odvetnik, Winkler pa je kot deželni predsednik na Kranjskem (1880-92) dosegel Slovencem zelo težko dostopno visoko mesto. Oba je odlikovala pri delu strokovnost, preudarnost, poštenost in nepristranskost, pri tem pa nikoli nista nehala biti Slovenca. Nista spadala med strankarske politike, pa sta Slovencem več koristila kot mnogi glasni in hrupni narodni radikali.

Po poklicih je bilo med poslanci goriške kmečke kurije 6 duhovnikov (Čerin, Grča, Gregorčič, Kafol, Marušič, Rojec), 14 juristov, sodnikov, advokatov, urednikov (Abram, Dominko, Fabian?, Goriup, Gregorin, Lavrič, Polley, Stepančič, oba Tonklija, Treo, Volčič, Winkler, Žigon), en zdravnik (Rojic), en profesor (Berbuč), 5 učiteljev, strokovnih učiteljev in uradnikov (Klavžar, Lapanja, Povše, oba Štreklja), 15 posestnikov, veleposestnikov, županov, kmetov ali meščanov, ki so bili tudi gostilničarji, trgovci, poštni zakupniki, lokalni veljaki itd (Černe, Devetak, Faganel, Furlani, Gorjup, Klančič, Kosmač, Kovačič, Mahorčič, Marinič,

⁷ Po članku Branka Marušiča v dodatku PSBL (str. 580).

⁸ Gabršček II, str. 64.

Miklavčič, Mikuž, Muha, Pagliaruzzi, Zega). Ponekod je kdo začel v službi, pa prešel v samostojno dejavnost. Zega je bil učitelj, Pagliaruzzi uradnik, Furlani poštni uradnik in kontrolor.

Rojstni kraji poslancev so bili: v goriškem sodnem okraju Kojško (Žigon), Podsenica (Marinič), Podgora (Klančič), Štandrež (Marušič), Prvačina (Furlani), Zalošče (Rojic), Osek (Faganel), Nemci v Trnovskem gozdu (Winkler) - v sodnem okraju Ajdovščina Selo pri Batujah (Berbuč), Ajdovščina (Volčič) - v sodnem okraju Kanal Gorenja vas (Gorjup), Kanalski vrh (Goriup) - v sodnem okraju Tolmin Sv. Lucija (Kovačič, Mikuž), Tolmin (Devetak), Ponikve (Lapnja), Pečine (Kafol) - v sodnem okraju Kobarid Vrsno (Gregorčič), Kobarid (Pagliaruzzi, Miklavči, Dominko), Breginj (oba Tonklija) - v sodnem okraju Cerkno Cerkno (Čerin, Kosmač) - v sodnem okraju Komen Temnica (Stepančič), Komen (oba Štreklja), Tupelče (Abram), Kobdilj (Fabiani) - v sodnem okraju Sežana Skopo (Zega), Tomaj (Černe), Sežana (Polley, Gregorin), Lokev (Muha), Brežec (Mahorčič). V tolminskem okrajnem glavarstvu je bilo rojenih 13 poslancev, v goriškem 12, v sežanskem 11. Zunaj goriške dežele je bilo doma 6 poslancev goriške kmečke kurije. Njihovi rojstni kraji so bili Trst (Rojec), Prem (Lavrič) in Vipava (Klavžar) na Notranjskem, Kresniške Poljane (Povše) in Mala vas pri Dobrniču (Treo) na Dolenjskem in Spodnja Bela pri Preddvoru (Grča) na Gorenjskem.

Vasiliji Melik

DELEGATES OF THE PEASANT CURIA IN THE COUNTY OF GORIZIA

S u m m a r y

In the period between 1861 and 1914 eleven elections were carried out to the Gorizia Provincial Assembly. In the county of Gorizia the Slovenes were in majority, while in the Provincial Assembly they were in minority. The reform in 1866 caused this difference to diminish so that the Slovene side only had a delegate less than the Italian meaning for the Slovenes obtainment of a more equal position in the provincial assembly. Up to 1907 the Slovenes had 10 delegates in the provincial assembly, most of them in the peasant curia - 6, 3 in the great landowners' which was a Gorizia particularity since the Slovenes had in this curia no delegates in any other Province, and one delegate in the municipal curia. After the reform in 1907 the number of Slovene delegates in the Gorizia Provincial Assembly increased to 14 of which 3 in the new common curia, 7 in the peasant curia, 3 in the great landowners' and 1 in the municipal curia. To the peasant curia every district board voted 2 delegates each irrespective of the district size. Totally, to the peasant curia 42 delegates were elected in the period between 1861 and 1914. On their election 15 delegates aged 30 and 39, 15 delegates 40 and 49, 8 delegates 50 and 59, and two were older than 60 (for 2 delegates no data is available). The electoral mandates varied; the shortest mandate lasted a poor month, the mandates of a considerable amount of delegates lasted more than 10 years or two delegate mandates lasted even more than 30 years respectively. By profession delegates were clergymen (6), lawyers (14), a doctor, a professor, teachers, teachers of a special subjects and clerks, whereas most of them were landowners.